

HİNANÇLI İŞLEMDE İŞLEMİN TARAFLARININ İFLÂSİ VE İFLÂSIN İNANÇLI İŞLEME ETKİSİ

Öğr. Gör. Dr. İdil TUNCER KAZANCI*

GİRİŞ VE KONUNUN SINIRLANDIRILMASI

İnançlı işlemlerin farklı şekillerde ve alanlarda ortaya çıkmaları, kimi zaman bu işlemlere uygulanacak kuralların tespitinde tereddüt yaratabilmektedir. Bu tür işlemlere uygulanacak maddi hukuk kuralları, işlemin taraflarından birinin iflâsı halinde önem kazanır. Zira hem İcra ve İflâs Kanunumuzda hem de Türk Borçlar Kanunumuzda farklı tiplerde sözleşmelere iflâs halinde uygulanacak hükümler yer almaktadır. Somut olayda inanca işlemin türüne göre uygulanacak hükümlerin tespiti, taraflardan birinin iflâsı halinde işleme konu olan ve el değiştiren değerlerin iflâs masasına dahil edilip edilmeyeceği, dahil edilirse işlemin diğer tarafının bunun masadan çıkartılmasını talep hakkının bulunup bulunmadığının tespitine de yarayacaktır. Zira teminat sağlamak amacıyla yapılan karma inanca işlemler, klasik teminat araçlarının aksine, işlem konusunun mülkiyetinin inanılana geçmesi sonucunu doğurur. Böyle bir durumda inananın iflâsı halinde aslen inananın ait olması gereken bir malvarlığı inananın mülkiyetinde olacaktır. Aksi durumda da yani inananın iflâsı halinde, inanılana sadece teminat sağlamak amacıyla temlik edilen bir malvarlığı, inananın iflâs masasına dahil olacaktır.

Çalışmamızda inanca işlemler ve iflâsın müflisin taraf olduğu sözleşmelere etkisini genel hatlarıyla ortaya koyduktan sonra, inanca işlemin tarafların iflâsı halinde izlenmesi gereken yolu açıklamaya çalışacağız.

H Hakem incelemesinden geçmiştir.

* İzmir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı

Ş1. İNANÇLI İŞLEMLER

A. Genel Olarak

İnançlı işlem tarafların aralarında güvene dayalı olarak yaptıkları; öngörülen koşulların gerçekleşmesi halinde de taraflara sözleşmeye uygun davranma yükümlülüğü yükleyen bir işlemdir. İnançlı işlem ile taraflar üçüncü kişiyle bir işlem yapılması konusunda anlaşmakta, öngörülen koşulların ileride gerçekleşmesi halinde istenen asıl işlemin yapılmasını karşılıklı olarak taahhüt etmektedirler¹. İnançlı işlemde, muvazaada olduğu gibi, tarafların gerçek iradesini yansıtan bir gizli işlem yoktur. Tarafların yaptıkları inanca işlem gerçek iradeleri ile uyumlu olup, onları bağlar. Bunun yanında üçüncü kişiyle taraflardan biri arasında yapılan sözleşme de gerçek iradeleri yansıttığından geçerlidir². İnananın alacaklıları, hem inananın hem de inanılanın iptale tabi işlemleri aleyhine iptal davası açabilir³. İnançlı işlem, muvazaalı işleme nazaran, borçlunun malvarlığından mal kaçırmaya amacına daha iyi hizmet eden bir kurumdur⁴. Zira inanca işlem aslen tarafların gerçek iradelerini yansıttığından batıl değildir, dolayısıyla borçlunun alacaklılarının bu işlemin butlanına hükmettirerek çıkartılan malvarlığı

¹ **Kılıçoğlu**, Ahmet; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Genişletilmiş 15. Bası, Ankara 2012, s. 126; **Oğuzman**, M. Kemal/Öz, M. Turgut; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 10. Baskı, C. I, İstanbul 2012, s. 135; **Tekinay**, Selahattin Sulhi/**Akman**, Sermet/**Burcuoğlu**, Haluk/**Altıp**, Atilla; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, İstanbul 1993, s. 413-414; **Aydoğdu**, Murat/**Kahveci**, Nalan; Türk Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, İzmir 2013, s. 257; **Ayanoğlu Moralı**, Ahu; Mülkiyet Hakkının Teminat Amaçlı Devrine Yönelik İnançlı İşlemler, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2006, s. 13 vd.; **Aydıncık**, Şirin; Bir İnançlı İşlem Türü Olarak Alacağın Teminat Amacıyla Temlik, İÜHFDC. LXIV, S. 1, s. 131.

² **Kılıçoğlu**, s. 128; tahsil amacıyla yapılan alacak temlikleri incelemesi için bkz., s. 418.

³ **Thévenoz**, Luc; La Fiducie, Cendrillon du Droit Suisse, RDS (ZSR) 1995/II, s. 275; **Oğuz**, Arzu; Roma ve Türk Hukukunda İnançlı İşlem ve Vekâlet Sözleşmelerinin Karşılaştırılması, AÜHFD, C. 41, S. 1-4, 1991, s. 250.

⁴ **Umar**, Bilge; Türk İcra İflas Hukukunda İptal Davası, İstanbul 1963, İptal Davası, s. 18; **Yung**, Walter; Simulation, Fiducie et Fraude à La Loi, Mélanges Georges Sauser-Hall, Neuchâtel 1952, s. 158; **Akkaya**, Tolga; “Alacaklıdan Mal Kaçırmaya Yönelik Muvazaalı Tasarrufların İcra ve İflas Kanunu’nda Düzenlenen İptal Davasına Konu Olup Olamayacağı Sorunu”, MİHDER, 2006/3, s. 668.

değerini yeniden borçlunun malvarlığına dâhil etme imkânları bulunmamaktadır.

İnançlı işlemler, amaçları bakımından saf inanca işlemler ve karma inanca işlemler olmak üzere ikiye ayrılır⁵.

B. İnançlı İşlemlerin Türleri

1. Saf İnançlı İşlemler

Saf inanca işlemlerde inanılan inanca konusunu münhasıran inananın veya inanan tarafından belirlenen bir faydalananın yararına olmak üzere elinde bulundurur. İnanılan, inanca konusunu doğrudan inananın talimatlarına uygun biçimde kullanır. Saf inanca işlemler çoğunlukla vekâlet veya vekâlet benzeri bir hukuki ilişki tesis eder⁶.

Saf inanca işlemler, bir alacağın veya ticari senedin tahsil veya mahsup amacıyla devrine⁷ yönelik olabilir. Benzer biçimde idare amacıyla yapılan inanca devirlere de rastlamak mümkündür. İptal davası bakımından saf inanca işlemlerden özellikle alacağın tahsil veya mahsup amacıyla devri ile tahsil amacıyla yapılan inanca cirolar önem taşır.

2. Karma İnançlı İşlemler

Karma inanca işlemler, alacağın veya genel olarak bir şeyin teminat amacıyla devri şeklinde olabileceği gibi, teminat maksadıyla inanca ciro olarak da ortaya çıkabilir⁸.

⁵ İnançlı işlemler ile ilgili kapsamlı bir inceleme için bkz. **Özsunay**, Ergun; Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta İnançlı Muameleler, İstanbul 1968.

⁶ **Reymond**, Claude; Essai sur La nature et Les Limites de l'Acte Fiduciaire, Montreux 1948, s. 43; **Özsunay**, s. 45 vd.; **Thévenoz**, La Fiducie, s. 275 vd.; **Yung**, s. 146.

⁷ Yung tahsil amacıyla yapılan inanca temlikleri de karma inanca işlemler kapsamında değerlendirmiştir, **Yung**, s. 146.

⁸ **Özsunay**, s. 56 vd.; **Oktay Özdemir**, Saibe; Teminat Amaçlı Mülkiyet Devri Sözleşmeleri; MÖHUK Bülteni, Prof. Dr. Aysel Çelikel'e Armağan, İstanbul 1999-2000, s. 657 vd.; **Ayanoglu Moralı**, s. 66; **Şafak**, s. 50; **Uygur**, Atiye B.; Teminat Amaçlı İnançlı İşlemler, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.X, S. 1, 2 Y. 2006, s. 177 vd.

Karma inançlı işlemlerde çok defa bir kredi alacaklısı olan inanılan inanç konusunu doğrudan doğruya kendi yararına elinde bulundurur. Ancak inanılan inanç konusu üzerinde her zaman doğrudan tasarrufta bulunamayabilir. Örneğin bir alacağın bir diğer alacağa teminat teşkil etmesi amacıyla devri durumunda inanılan teminat alacağı üzerinde serbestçe tasarruf edebilir, ancak, bu tasarruflarında teminat verenin de menfaatlerini gözetmek durumundadır⁹.

Karma inançlı işlemlerin klasik görünümü, mülkiyetin veya alacağın teminat amacıyla devridir¹⁰. Benzer biçimde teminat amacıyla yapılan cirolar da karma inançlı işlemlerdendir.

Hukukun tanıdığı teminat araçları olan taşınır ve taşınmaz rehni yanında, mülkiyetin veya alacağın teminat amacıyla temlik de uygulamada sıklıkla rastlanan inançlı işlemlerdendir. Bu işlemle kredi alacaklısı yerine bir rehin kurmak yerine alacaklıya işlemin konusu şeyin mülkiyeti devredilmektedir. Bu işlem ile birlikte ayrıca bir borçlandırıcı işlem yapılmakta, borç ödendiği takdirde teminat konusu şeyin eski malike iade edileceği kararlaştırılmaktadır¹¹. Bu işlemlere uygulanacak hükümlerin tespiti, işlemin teminat amacı güttüğü göz önüne yapılarak tespit edilmelidir. Tarafların borcun ödenmemesi halinde rehinli malın alacaklının mülkiyetine geçeceğine ilişkin anlaşmaları mümkün değildir. Lex Commisoria¹² yasağı olarak adlandırılan bu kurum, teminat amacıyla yapılan inançlı temlikler bakımından da uygulama alanı bulmalıdır. Aksi kabul, yani lex commissoria yasağının

⁹ Özsunay, s. 56-57; Aydoğdu/Kahveci, s. 258.

¹⁰ Özsunay, s. 57;

¹¹ Helvacı, İlhan; Eski Medeni Kanunumuzla Karşılaştırmalı Olarak Türk Medeni Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan İpotek Hakkı, İstanbul 2008, s. 280; Aydınçık, s. 135; Kurt, Fatma; Lex Commisoria (Mülküne Geçirme Yasağı) -Amacı, Kapsamı ve Alacaklıya Rehinli Malı Özel Yollardan Paraya Çevirme Yetkisi Verilmesi ile İlişkisi-Yasakların Sorgulanması ve Sınırlandırılması Önerisi, İBD, C. 82, S. 1, Yıl: 2008, s. 138; alacağın teminat amacıyla temlik için bkz. Eigenmann, Antoine; L'Effectivité des Suretés Mobilières, Arbeiten aus dem Juristischen Seminar der Universität Freiburg Schweiz/Travaux de la Faculté de Droit de l'Université de Fribourg (AISUF) Band/Nr. 206, § 39.

¹² Bu kavramın ayrıntılı incelemesi için bkz. Kurt, s. 130 vd.; Kuntalp, Erden; Lex Commisoria Yasağı Kavramı, Koşulları ve Uygulama Alanı, İnan Kıraç'a Armağan, İstanbul 1995, s. 153.

sadece kanunun tanımladığı teminat türleri bakımından uygulanabileceğini kabul etmek¹³, teminat amacıyla yapılan inanca temliklerin diğer rehin türlerine ilişkin kuralları dolanmak amacıyla başvurulmuş bir kurum olması sonucunu doğurur¹⁴.

C. İnançlı İşlemlere Uygulanacak Hükümler

1. Genel Olarak

İnançlı işlem ile inananın, inanılana devrettiği malvarlığı değerinin akıbeti doğurabileceği hak kayıpları nedeniyle İsviçre Hukukunda farklı görüşlerin ortaya atılmasına neden olmuştur¹⁵. İsviçre Federal Mahkemesi özellikle muvazaalı işlem ile inanca işlemin birbirinden ayrılması aşamasında Alman hukukunun da etkisiyle inanca işlemin doğurduğu ilişkileri iç ilişki ve dış ilişki olarak ikiye ayırmıştır. Bu görüşe göre inanılan (mutemet) inanca işlemle kendisine geçirilen malvarlığı değerlerinin *-erga omnes-* malikidir. İnana ise ancak taraflar arasındaki iç ilişkide *-inter partes-* malvarlığı değeri üzerinde hak sahibidir. Federal Mahkeme daha sonra

¹³ Kuntalp, *lex commisoria*'nın mülkiyetin teminat amacıyla temlikinde de uygulama alanı bulabileceği görüşüne katılmakla beraber, teminata konu malvarlığı değeri ile alacak arasındaki farkın teminat verene iadesinin kararlaştırıldığı ihtimali de gözönünde bulundurmak gerektiğini ileri sürmüştür. Yazara göre borç ödenmediği takdirde alacaklı mülkiyeti kendisinde tutabilecek, ancak malvarlığı değerinin alacağı aşan kısmını devreden/inanana iade etmek zorunda kalacaktır. Bu işlem ile *lex commisoria* arasındaki fark, inanca temliklerde mülkiyetin baştan devredilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır, **Kuntalp**, s. 155,160.

¹⁴ **Kurt**, s. 140; bu kapsamda TMK m. 766 hükmü de önem taşır. TMK 766 maddesi rehlin kurulmasına karşın taşınırın zilyetliğinin yine rehin verende kaldığı durumları düzenlemektedir. Bu durumda kanuna karşı hileden bahsedilir. Hâkimin hükmen teslimin dayandığı hukuki sebebi doğru tespit etmesi gerekir. Teslim rehin hükümlerini bertaraf etmek veya üçüncü kişileri zarara sokmak amacıyla yapıldıysa, bu teslim ve rehin kurma işlemi üçüncü kişilere karşı hüküm ifade etmez. Bu hüküm taşınır rehlinin hükmen teslim yoluyla kurulmasına mani bir hüküm olmayıp, sadece bu işlemin üçüncü kişilere zarar verme amacıyla gerçekleştirilmesine mani olmayı amaçlamaktadır, **Eren**, **Fikret**; Mülkiyet Hukuku, Ankara 2011, s. 486; **Esener**, *Temliki Tasarruflar*, s. 381; **Helvacı**, s. 283.

¹⁵ Bu görüşlerin ayrıntılı ve kronolojik incelemesi için bkz. **Thévenoz**, *La Fiducie*, s. 257-363

Regelsberger'in görüşünü¹⁶ benimseyerek inançlı işlemi malvarlığı değerinin temlik yanında, inanılana kendisine teslim edilen değerleri koruma ve idare etme yükümlülüğü yükleyen bir işlem olarak kabul etmiştir¹⁷. İnançlı işlemin özellikle teminat amaçlı bir temlik niteliği kazanması, inançlı işlemin tanımına ilişkin teorilerin gelişimini de etkilemiştir. İşlemin inananın alacaklılarına etkisi; inananın alacaklılarının, inanılanın malvarlığına alacaklarını tahsil etmek amacıyla el atıp atamayacakları sorunu da doktrinde tartışılmıştır. Bu kapsamda, inanılanın herkese karşı ileri sürülebilen hak sahipliği ile inançlı işlemin tarafları arasında hüküm ifade eden yükümlülükleri, işlemin amacıyla çelişir hale gelmiştir. Doktrinde, malvarlığı değerinin temlikinin gerçekten tarafların gerçek iradesini yansıtmayı yansıtmadığı dolayısıyla muvazaalı edip etmediği sorusu sorulmuştur. **Yung**, her iki kurum arasındaki farklılığı ortaya koyarak kanuna karşı hilenin, inançlı işlem ile değil, muvazaalı işlem vasıtası ile daha mümkün olduğunu belirtmiştir. Yazara göre malvarlığı değerinin veya alacağın temlik edildiği kişi, gerçekten hak sahibi değilse veya kendisine temlik edilen şeyi kendi özgür iradesi ile idare etmiyorsa, inançlı işlemde değil, muvazaadan bahsetmek gerekir. İşte inanılanın malvarlığı veya alacağı idare ederken sahip olduğu bu özgürlük, işlemin muvazaalı mı yoksa inançlı işlem mi olduğu konusunda yol göstericidir¹⁸. **Jaggi** tarafından geliştirilen muvazaalı teorisiye göre ise, inanılan kimden aldığı belli olmaksızın kendisine temlik edilen malları idare ve gözetme yetkisini istemekte, fakat ekonomik etkileri istememektedir. Nitekim bu etkiler, yani zarar ve kazançlar da inananın aittir. Bu teori uyarınca inanılan, temlik edilen şeyin mülkiyet hakkını değil, üçüncü kişiler nezdinde tasarruf yetkisini haizdir. İnançlı işlemler aslında nispi muvazaalıdır. Bu nedenle inanan temlik ettiği şeyin mülkiyetini kaybetmez¹⁹.

¹⁶ **Regelsberger**, Ferdinand; Pandekten, 1st vol. Leipzig, 1893, s. 518-519. (**Thévenoz**, La Fiducie, s. 265'ten naklen)

¹⁷ **Reymond**, Claude; Essai sur La nature et Les Limites de l'Acte Fiduciaire, Montreux 1948; s. 9 vd.; **Thévenoz**, La Fiducie, s. 265. İnançlı işlemin özellikle teminat amaçlı bir temlik niteliği kazanması, inançlı işlemin tanımına ilişkin teorilerin gelişimini de etkilemiştir.

¹⁸ **Yung**, s. 159-160.

¹⁹ **Jaggi**, Peter/**Gauch**, Peter; Zürcher Kommentar, t. V.1.b; Kommentar zu Art. 18 OR, 3e Edition, Zurich 1980, NN. 201-212 (**Thévenoz**, La Fiducie, s. 271-272'den naklen).

İsviçre Federal Mahkemesi yerleşik içtihatlarına göre bugün, inaçlı işlem ile işleme konu hakların kül olarak geçtiğini kabul etmektedir. Buna göre, inanılan kendisine temlik edilen şey üzerinde, inananın aleyhine olsa dahi rehin tesis edebilir; inanılanın kimliğini belirtmeksizin iflâs masasına alacak kaydettirebilir²⁰.

2. İnançlı İşlem Türlerine Göre Uygulanacak Hükümler

Kural olarak inaçlı işlemler, tarafların gerçek iradelerini yansıtmaları nedeniyle geçerli işlemler olarak kabul edilir. Bu işlemler kimi zaman bir satım sözleşmesi özelliği gösterebileceği gibi, ödünç veya vekâlet sözleşmelerine ilişkin ya da taşınır/taşınmaz rehnine ilişkin hükümlerin de uygulama alanı bulabilmesi mümkündür.

Türk Borçlar Kanunu'nda her bir sözleşme türü bakımından alacaklı veya borçlunun iflâsına ilişkin düzenlemelere yer verildiği gözlemlenebilir. Örneğin bağışlama sözleşmesinde bağışlama sözü verenin iflâsına ilişkin

Türk doktrininde Kılıçoğlu bir borcun teminatı olarak taşınmaz üzerinde alacaklı lehine ipotek tesisi yerine borçluya ait bu taşınmazın mülkiyetinin alacaklıya geçirilmesi; borç ödendiğinde taşınmazın tapusunun borçluya iadesi yönündeki anlaşmaların aslen muvazaalı işlemler olarak değerlendirilmesi gerektiği görüşündedir. Yazara göre tarafların iradesi taşınmazın borca karşılık ipotek edilmesi yönündedir. Gizli işlem de budur. Ancak taraflar görünürde taşınmazın mülkiyetini alacaklıya devri işlemini gerçekleştirmişlerdir, **Kılıçoğlu**, s. 126-127.

²⁰ ATF 91 III 104; anılan kararda, inaçlı işlemin taraflar arasında vekâlet sözleşmesinin etkilerini doğurduğu, üçüncü kişiler nezdinde inanılanın malik olduğu şey üzerinde tasarruf yetkisinin bulunduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte inanılan, inanan ile aralarındaki ilişkiye (İnaçlı işlem) aykırı davranışları nedeniyle tazminat yükümlülüğü altındadır. Yargıtay da inaçlı işlemin vekâlet benzeri kendine özgü yapısı olan sözleşme olduğuna hükmetmiştir: "...İnaçlı işlemler, bir kimsenin menfaatinin başkası tarafından korunması veya teminat sağlamak amacıyla ona bazı hakları ciddi olarak devrettiği, ancak hakları iktisap edenin bunlardan doğan bazı yetkileri hiç kullanmaması, bazılarını da ancak önceden hak ve halen menfaat sahibi olanın gösterdiği biçimde kullanmak zorunda olması hususunda tarafların anlaştığı işlemlerdir. Bu tür işlemler vekalet veya vekalet hükümlerinin uygulanacağı vekalet benzeri kendisine özgü yapısı olan bir sözleşme olarak nitelendirilebilir. (BK. mad.386/II)...", HGK E. 2000/2-888, K. 2000/885, T. 17.05.2000 (Erişim tarihi: 27.09.2012). Türk Doktrininde aynı yönde yani tam hak teorisi yönünde görüş için bkz. **Özsunay**, s. 1; **Aydıncık**, s. 132.

TBK m. 296/II; kira sözleşmesinde kiracının iflâsına ilişkin TBK m. 332; yayım sözleşmesinde yayımcının iflâsına ilişkin TBK m. 499/II; havale edenin iflâsına ilişkin TBK m. 559/III; kefalet sözleşmesinde asıl borçlunun iflâsına ilişkin TBK m. 590-593; ömür boyu gelir borçlunun iflâsına ilişkin TBK m. 609/III ve ömür boyu bakım borçlunun iflâsına ilişkin TBK m. 618 bu şekilde Türk Borçlar Kanununun sevkettiği hükümlerdendir²¹. İnançlı işleme uygulanacak hükümler iflâs halinde izlenecek yol bakımından önem taşır.

İnanç anlaşmasının kendine özgü bir sözleşme olarak ortaya çıkması, bu sözleşmeye uygulanacak hükümlerin belirlenmesini güçleştirebilir. Bu bağlamda her somut olay bakımından ayrıca değerlendirilme yapıp, inanç anlaşmasına en yakın sözleşmeye ilişkin hükümler kıyasen uygulanmalıdır²².

Saf inançlı işlemlere çoğunlukla vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümler uygulanır. Farklı bir ifade ile, saf inançlı işlemler genel olarak vekalet veya vekalet benzeri bir ilişki kurar²³.

Karma inançlı işlemler ise çoğunlukla mülkiyetin nakline yönelik olarak satım veya rehin sözleşmesi şeklinde ortaya çıkabilir²⁴.

İnançlı işlem türleri bakımından yaptığımız bu ayrım ışığında idare amacıyla yapılan saf inançlı işlemlerde inanılanın iflâsı halinde doğrudan vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümlerin uygulama alanı bulacağını söylemek mümkündür. Buna karşın yine saf inançlı işlemlerden “*tahsil veya mahsup amacıyla yapılan temlikler*” ve çoğunlukla teminat tesisi amacına yönelik karma inançlı işlemler bakımından aynı sonuca ulaşmak mümkün değildir. Farklı inançlı işlem türleri bakımından bu işlemlerin inanılanın malvarlığına etkilerinin ve iflâs tasfiyesi kapsamında bu etkilerin ortaya çıkması, özellikle

²¹ Kimi sözleşmeler, taraflardan birinin iflâsı ile kanun gereği sona erer, **İnal**, Tamer; İflâs ile Ipso Jure Son Bulmayan Sözleşmeler, İnan Kıraç’a Armağan, İstanbul 1995, s. 95.

²² **Özsunay**, s. 134; **Oğuz**, s. 252.

²³ **Reymond**, s. 32 vd.; **Yung**, s. 173; **Oğuz**, s. 251-252; **Özsunay**, s. 121-122, yazara göre saf inançlı işlemlerde çoğu kez bir vekalet sözleşmesinin, hizmet, eser, yayım sözleşmesinin ya da üçüncü kişi yararına bir sözleşmenin kazandırma nedeni olarak ortaya çıkması mümkündür, s. 130.

²⁴ **Özsunay**, s. 134; **Oğuz**, s. 253; **Oğuzman**, M. Kemal/**Seliçi**, **Özer/Oktay-Özdemir**, Saibe; Eşya Hukuku, 13. Bası, İstanbul 2011, s. 312-313.

inançlı işlemlere/temliklere karşı iflâs idaresinin iptal davası ikame etmesini gerektirebilir. Karma inançlı işlemlerden teminat amacıyla bir alacağın veya mülkiyetin devri ya da teminat maksadıyla yapılan ciolar ile saf inançlı işlemlerden tahsil amacıyla yapılan inançlı cioların iptal davasına konu edilebilmesi de mümkündür (İİK m. 277 vd.).

Ş2. İNANÇLI İŞLEMİN TARAFLARININ İFLÂSI

A. Genel Olarak İflâsın Müflisin Tasarruf Yetkisine Etkisi

İcra İflâs Kanunumuzun 191. Maddesi hükmüne göre iflâsın açılması ile müflisin malları üzerinde yaptığı her türlü tasarrufu alacaklılarına karşı hükümsüzdür²⁵. Bu hükümsüzlük alacaklılar bakımından geçerli olmakla birlikte, müflis işlem yaptığı üçüncü kişiye karşı sorumlu olmaya devam eder²⁶. Müflisin sadece malvarlığını azaltıcı işlem yapamayacağına değinmek gerekir. Farklı bir ifade ile müflis borçlandırıcı işlemler yapabilir, ancak malvarlığında azalma meydana getirecek tasarruf işlemlerini yapması mümkün değildir²⁷.

²⁵ Karş İsvİİK m. 204.

²⁶ **Üstündağ**, Saim; İflâs Hukuku (İflâs, Konkordato, İptal Davaları), Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 8. Bası, İstanbul 2009, s. 86; **Jäger**, Charles; Commentaire de la Loi Fédérale sur la Poursuite pour Dettes et la Faillite, Tome I-II-III, Edition Française par Robert Petitmermet et Henry Bovay, 1920, Art. 204, §7; **Belgesay**, M. Reşit; İcra ve İflas Hukuku I, Sentetik Bölüm, İkinci Cilt, Konkordato-İflas-İptal Davası-Tahliye, İkinci Basım, İstanbul 1953, s. 81; **Berkin**, Necmettin M.; İflas Hukuku, 4. Bası, İstanbul 1972, s. 239, 244; **Kuru**, Baki; İcra ve İflas Hukuku El Kitabı, 2. Baskı, Ankara 2013, s. 1218-1219; **Brustlein A./Rambert P.**; Commentaire de la Loi Fédérale sur la Poursuite pour Dettes et la Faillite, Lausanne, 1892, Art. 204, N. 1; **Favre**, Antoine; Droit des Poursuites, 2e Edition, Fribourg 1967, s. 297; **Sandoz**, Claude; De L'Effet De La Faillite Sur Les Procès Du Débiteur, Thèse de Licence et de Doctorat Présentée a la Faculté de Droit de l'Université de Lausanne, Lausanne 1938, s. 23. Sözleşmenin iflâsın açılmasıyla hükümsüz olacağını kabul etmek, iflâs masasının da bu sözleşme ile elde edilmesi amaçlanan edimin ifasını talep etmesinin önüne geçer. İflas hukukuna ilişkin bu genel kural yanında maddi hukuk kurallarıyla müflis ile üçüncü kişi arasındaki sözleşmenin türüne göre farklı çözümler öngörülmüş olabilir, **Dallèves**, Louis; Faillite et Concordat, La LP Révisée, CEDIDAC 35, Lausanne 1997, s. 128.

²⁷ **Pekcantez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Sungurtekin Özkan**, Meral/**Özekes**, Muhammet; İcra ve İflas Hukuku, 11. Baskı, Ankara 2013, s. 709; **Brustlein/Rambert**, Art. 204, N.

İflâsın açılmasından sonra müflise ödeme de yapılamaz (İİK m. 192), müflis bu ödemeyi kabul edemez. Alacaklı durumunda bulunan müflisin borçlusu borcunu iflâs masasına ödemelidir. Müflisin borçlusu olan kimse yaptığı ödemeden iflâs masasına aktarılan kısım oranında müflisin alacaklılarına karşı borcundan kurtulmuş olur²⁸.

İflâsın açılmasının müflis bakımından ortaya çıkan bu sonucuna önemli bir istisna getirilmiştir. Bu istisna iflâsın açılmasından önce müflis tarafından düzenlenmiş emre yazılı senet veya müflis üzerine keşide edilmiş poliçelere ilişkindir. İİK m. 191 hükmü uyarınca emre yazılı senet veya poliçenin iflâsın açılmasından sonra, fakat ilanından önceki süreçte ve vadesinde ödemesi bazı koşulların gerçekleşmesi halinde muteberdir. İlk koşul hamilin iyiniyetli olmasıdır. Farklı bir ifade ile senet hamili iflâsın açıldığını bilmeli veya bilebilecek durumda olmamalıdır. Yine senet hamili dışında kambyo hukukuna göre sorumlu olan diğer kişilere hamilin yaptığı ödemeye güvenilerek ödememe protestosu çekilmemiş olması nedeniyle hamil bu kişilere rücu hakkını kaybetmiş olmalıdır²⁹.

İflâsın açılmasının müflisin devam eden ilişkilerine de etkisi olur. Biz çalışmamız kapsamında müflisin inançlı işlem şeklinde kurduğu ilişkilerinin iflâstan nasıl etkileneceğini incelemekle yetineceğiz. Bu kapsamda İcra İflâs Kanunumuzda ve diğer kanunlarda yer alan hükümlere de değinmek gerekir.

İİK m. 188 (İsvİİK m. 201) uyarınca sadece tahsil veya ilerideki tediye karşılık müflise verilen hâmiline veya emre muharrer senetleri devredenler geriye isteyebilir. Bu hüküm özellikle tahsil veya mahsup amacıyla temlik biçiminde ortaya çıkan inançlı işlemler bakımından önem taşır.

TBK m. 509 hükmü uyarınca vekâlet sözleşmelerinde inanılanın durumunda olan vekilin iflâsı halinde vekâlet verenin; vekilin kendi adına ve

5; **Jäger**, Art. 204, §5; **Gilliéron**, Pierre-Robert; Poursuite pour Dettes, Faillite et Concordat, 4e Edition, 2005, § 1658, yazar müflisin pasifini artırıcı işlemleri de yapamayacağına değinmiş, örneğin iflâsın açılmasından sonra müflisin borç ikrarında bulunamayacağını savunmuştur, § 1665, aynı yönde **Postacioğlu**, İlhan E.; İflâs Hukuku İlkeleri, C. I: İflâs, İstanbul 1978, s. 89.

²⁸ **Berkin**, s. 248; **Belgesay**, s. 83; **Muşul**, C. II, s. 1330; **Kuru**, s. 1221; **Favre**, s. 298; **Jäger**, Art. 205, § 4.

²⁹ **Berkin**, s. 247-248; **Belgesay**, s. 83-84; **Üstündağ**, s. 87-88; **Muşul**, C. II, s. 1327-1328; **Brustlein/Rambert**, Art. 204, N. 8; **Favre**, s. 297.

vekâlet veren hesabına gördüğü işlerden doğan üçüncü kişilerdeki alacağının kendisine geçtiğini iflâs masasına karşı ileri sürebilir.

İnançlı işlemlere hâkim olan tam hak teorisi sebebiyle inanılanın kendisine temlik edilen değer üzerinde mülkiyet hakkına sahip olduğunun kabulü, inanca işlemleri dolaylı temsilden ayırır. Dolaylı temsilde temsilci mülkiyeti temsil ettiği kişiye geçirmekle yükümlüdür. Oysa inanca işlemde inanılan kendisine temlik edilen taşınır mülkiyeti veya alacak hakkını tam olarak kazanır³⁰. Temsilci ve inanılanın iflâsında uygulanacak hükümler de bu bakımdan farklılaşır. Özellikle idare amaçlı inanca işlemler bakımından gözlemlenebilecek olan bu durum, iflâsın müflisin tasarruf yetkisine etkisi incelenirken, yukarıda kısaca değindiğimiz maddi hukukta öngörülen istisnai halleri de dikkate almayı gerektirir.

Bu genel açıklamalar ışığında inananın ve inanılanın iflâsını ayrı ayrı ve her bir inanca işlem özelinde incelememizde fayda vardır.

B. İnananın İflâsı ve Bu Durumun İnanç Sözleşmesine Etkisi

İnanca işlemin taraflarının iflâsını ve bu durumun inanca işleme etkilerini de yine işleme uygulanacak kanun hükümleri dikkate alınarak açıklamak gerekir. İnananın iflâsı halinde alacaklılarının inanca işleme konu edilen malvarlığı değerini iflâs masasına dahil etmek istemeleri mümkündür. Farklı bir ifade ile inanca işlem ile inananın malvarlığından çıkan değer, iflâs masasına dahil edilerek inananın alacaklılarının tatminine yönlendirilmelidir.

İnananın alacaklılarının el atabileceği malvarlığı değeri, inanca işleminin doğan iade borcu ile sınırlıdır. Yani inananın alacaklılarının haciz koydurabileceği kısım, inanca sözleşmesinin sona ermesi sonucunu doğuracak iadenin konusu olan kısımdır. Farklı bir ifade ile inanılana geçirilen ve inanca sözleşmesinin sona ermesi halinde iade edilecek malvarlığı değerlerine, inananın alacakları tarafından doğrudan başvurulabilir. Dikkat edilirse inananın iflâsında, inananın alacaklısı doğrudan işlemin diğer tarafı inanılanın malvarlığına el atabilme imkânına sahiptir. Bu yaklaşım en net haliyle 1973 tarihli bir Federal mahkeme kararında tezahür etmiştir. Anılan karara

³⁰ Özsunay, s. 1; Aydınçık, s. 132; Gilliéron, § 1647. Ayrıca bkz. yukarıda dn. 17-18 civarı.

inanılanın iflâsının halinde inançlı işleme etkilerine ilişkin bölümde değineceğiz³¹. Burada özellikle inançlı işlemin türüne göre inananın iflâsı halinde uygulanacak hükümlerin değişkenlik göstereceğine değinmek istiyoruz.

Kanaatimizce iade yükümlülüğüne ilişkin olarak inançlı işlem türleri bakımından bir ayırım yapmak³² sorunu aydınlatmada faydalı olacaktır. İdare amaçlı saf inançlı işlemler ile temlik edilen malvarlığı değerleri üzerinde inanılanın tasarruf yetkisinin olduğu kabul edilebilir. TBK m. 513/I uyarınca vekâlet verenin iflâsı vekâlet sözleşmesini sona erdiren hallerdendir. Bu halde vekilin inanç konusunu iade etmesi gerekir³³. Bu tespitten hareketle, müflis inananın alacaklılarının, inanılanın malvarlığından çıkartılan bu değere doğrudan el atabileceği sonucuna ulaşılabilir.

Mülkiyetin veya alacağın teminat amacıyla temlik şeklinde sıklıkla ortaya çıkan karma inançlı işlemler bakımından ise durum farklıdır. Bu şekilde ortaya çıkan karma inançlı işlemlerde alacak müeccel ise iflâsın açılması ile muaccel hale gelir (İİK m. 195). Teminat amacıyla yapılan taşınırların inançlı temlikinde³⁴, diğer rehinli alacaklara uygulanacak hükümlerin uygulama alanı bulması gerekir. **Özsunay**, teminat alacaklısının (İnanılanın) teminat konusunu kendisinin paraya çevirebileceğini; elde edilen

³¹ Bkz. §2, B.

³² Yavuz, inançlı işlemler arasında bir ayırım yapmaksızın, iptale tabi olacak işlemlerin inançlı değil, muvazaalı kabul edilmesi gerektiği görüşündedir, **Yavuz**, Nihat; Alacaklılardan Mal Kaçırma Amacı ile Yapılan İşlemlerin Hukuken Nitelendirilmesi Sorunu, YD, Ocak-Nisan 1986, C. 12, S. 1-2, s. 106. Biz bu görüşe katılmıyoruz. Kanaatimizce inançlı işlemler arasındaki farklılıklar, iptale tabi işlemin inançlı veya muvazaalı olarak nitelendirilmesi bakımında önem taşır. Özellikle inançlı temliklerin iptal davasının konusunu oluşturmaları kuvvetle muhtemeldir.

³³ **Özsunay**, s. 212; şüphesiz vekalet sözleşmesinde iflâsa rağmen sözleşmenin devam edeceğine dair bir hüküm de bulunmamalıdır, **İnal**, s. 95; **Dallèves**, Louis; Les Effets de la Faillite sur les Contrats, FJS, 1003a, Genève 1987, s. 15, yazar iflâsın sona erdireceği vekalet sözleşmelerinin, vekile temsil yetkisi tanıyan sözleşmeler olduğu yönünde görüşlere yer vermiştir; vekilin ediminin ifaya yönelik olduğu vekalet sözleşmeleri vekilin iflâsıyla sona ermez. Nitekim yazara göre müflisin temsilci/vekil aracılığıyla gerçekleştirdiği işlemler de İsvİİK m. 204 (İİK m. 191) uyarınca alacaklılara karşı geçersiz olmalıdır, s. 16.

³⁴ Taşınmaz rehni ile temin edilmiş alacaklar İİK m. 195 gereğince iflâsın açılmasıyla muaccel hale gelmez.

miktar alacaktan fazla ise artan kısmın masaya iade edilmesi gerektiği görüşündedir³⁵. İsviçre Federal Mahkemesi de eski tarihli bir kararı da inanca işlemelerden kaynaklanan alacakların şarta bağlı olacak şekilde sıra cetveline katılması; bu alacakların rehinli alacaklar ile aynı sırada sıra cetveline kaydedilmemesi gerektiğine hükmetmiştir³⁶. Biz bu görüşe katılmıyoruz. Temlik edilen taşınırın iflâs masasına, inanılanın rüçhan hakkı baki kalmak üzere verilmesi ve paraya çevirme işlemlerinin iflâs idaresi tarafından gerçekleştirilmesi gerekir. Aksi halde inanca temlik şeklinde gerçekleştirilen taşınır rehinleri, diğer rehinlere göre haksız biçimde avantajlı hale gelir. Hatta kanaatimizce bu görüş, lex commissoria yasağına da aykırılık teşkil eder³⁷.

İnanca temlik ile sağlanan teminata teminat borçlusunun (İnananı) işlemi yaparken işlem konusunun mülkiyetini teminat alacaklısına (İnanılan) geçirdiğinin bilincinde olduğu; bu nedenle temlik konusunu kendisinin paraya çevirebileceği akla gelebilirse de, inanca temlik ile ulaşılmak istenen asıl amaç teminattır. İnanca temliklerde mülkiyetin inanılana geçtiği, inanılanın da teminat konusu taşınır üzerinde tasarruf yetkisi bulunduğu dikkate alındığında, teminat konusunun iflâs idaresince paraya çevrilmesi gereği daha net ortaya çıkar. İnanılanın inanca devir konusunu paraya çevirmesine cevaz vermek, taşınır rehni ile temin edilmiş bir alacağın alacaklısına (inanandan alacaklı olan bir diğer rehinli alacaklıya) nazaran inanılanın daha hızlı biçimde alacağına kavuşmasına imkân verir. Lex commissoria yasağının, teminat konusunu paraya çevirmeyi kapsamadığı görüşü doktrinde ileri sürülmüşse de, İcra İflâs Kanunumuz’ da rehlin paraya çevrilmesini ancak icra dairesinin gerçekleştirebileceği göz önüne alındığında, bu tür inanca temliklere ilişkin sözleşmelerin, rehlin özel olarak paraya çevrilmesini kapsamadığı sonucuna ulaşılabilirliği görüşü doktrinde savunulmuştur³⁸. Baskın

³⁵ **Özsunay**, s. 212; aynı yönde **Reymond**, s. 58; **Eigenmann**, § 446 vd.; **Helvacı**, s. 283. İnanca temliklerin hem taşınır hem de taşınmazlar bakımından söz konusu olabileceğine ilişkin olarak bkz. **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, s. 314-315.

³⁶ **Reymond**, s. 58.

³⁷ Yukarıda Lex commissoria yasağının inanca temlikler bakımından da uygulanması gerektiğine değinmiştik (bkz. dn. 10 civarı).

³⁸ **Kurt**, s. 149, 151; **Sarı**, Suat; Alacaklıya Rehni Paraya Çevirme Yetkisi Verilmesi, Legal HD, Şubat 2007, Y. 5, S. 50, s. 407 vd. Lex Commissoria yasağının, borç

görüşe göre ise rehnin paraya çevrilmesine ilişkin hükümler emredici değildir, rehnin paraya çevrilme yöntemi taraflarca belirlenebilir. Bu noktada, İcra İflâs Kanunumuz' da yer alan rehnin paraya çevrilmesine ilişkin hükümlerin emredici olmadığı kabul edilirse, rehinli malın mülkiyetinin alacaklıya geçeceği şeklinde olmamak üzere, malın satış şeklinin taraflarca belirlenebileceği sonucuna ulaşılır³⁹. Bu görüşe ihtiyatlı yaklaşılması gerektiği kanaatindeyiz. Zira teminat borçlusunun birden fazla teminat alacaklısı olduğu ve bunlardan bir kısmının alacaklarının rehin, bir kısmının alacaklarının ise inancılı temliklerle sağlandığı durumlarda, rehnin paraya çevrilmesi yönteminin bazı alacaklılar bakımından daha hızlı ve kolay olması, alacaklılar arasında bir eşitsizliğe sebep olacaktır. Cüz'i icrada alacaklılar arasında bir eşitsizliğin oluşması somut olaya göre mümkün olabilirse de, külli icra bakımından alacaklıların eşitliği prensibi nedeniyle böyle bir eşitsizliğin tarafların iradesi ile doğması mümkün olmamalıdır. Nitekim iflâs yoluyla takiplerde iflâs masasına dahil olan malların ne şekilde paraya çevrileceği ikinci alacaklılar toplantısında karara bağlanır (İİK m. 241). Yani ancak ikinci alacaklılar toplanmasında inancılı temlike konu malın ne şekilde paraya çevrileceği belirlenecektir. Bu sebeple, kanaatimizce iflâsta tarafların malın ne şekilde satılacağına ilişkin olarak yaptıkları anlaşmalar da lex commissoria yasağı kapsamında değerlendirilebilecektir. İnançlı işlemin de rehin tesisi amacına yöneldiği göz önüne alındığında diğer rehinli alacaklıların tabi olduğu kuralların inanılan bakımından da uygulanması gerektiği kanaatindeyiz.

İnançlı işlem ile tesis edilen teminat rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takibe konu olmayacağından, İİK m. 185/I hükmünün burada uygulama alanı bulabileceğini düşünüyoruz. Buna göre üzerinde rehin bulunan mallar rehin sahibi alacaklının rüçhan hakkı mahfuz kalmak suretiyle masaya girer ve iflâs idaresi tarafından en yakın ve münasip zamanda paraya çevrilip muhafaza ve satış masrafları çıkarıldıktan sonra rehinli alacaklıya hakkı verilir.

ödenmediği takdirde alacaklıya rehin konusunu bizzat paraya çevirme yetkisi verilmesini kapsamadığı yönünde **Kuntalp**, s. 156.

³⁹ **Postacıoğlu**, İlhan E.; İcra Hukuku Esasları, Güncelleştirilmiş Genişletilmiş 5. Bası (5. Basıya Hazırlayan Av. Sümer Altay) İstanbul 2010, §479; **Kuru**, s. 1025; **Jaeger**, Art. 151, §2; **Gürdoğan**, Burhan; İcra Hukuku Dersleri, Ankara 1970, s. 163; **Sarı**, s. 410-411.

Alacağın veya mülkiyetin inanca temlikinde alacaklı/inanılanın bu hükümle bağlı olmaksızın elindeki malı paraya çevireceğini kabul etmek, alacaklılar arasındaki eşitliğe aykırı olacaktır.

Temlik edilen mülkiyet bir taşınmaza aitse, inananın alacaklılarının, inanılanın malvarlığına doğrudan el atması, vekâlet hükümleri kapsamında mümkün olmayacaktır. Bu noktada tasarrufun iptali davası fonksiyon gösterir. İİK m. 279'de yer alan iptal sebebine dayanılarak bu temlikin iptal edilmesi ve taşınmazın iflâs masasına dahil edilmesi mümkün olmalıdır.

C. İnanılanın İflâsı ve Bu Durumun İnanç Sözleşmesine Etkisi

Kural olarak inanılanın işlem konusunu bir bütün olarak iktisap etmesi sebebiyle inanan, inanılanın iflâsı halinde bir çıkarma hakkına sahip değildir⁴⁰. Farklı bir ifade ile inanılanın iflâsı halinde inanca işleme konu mal da inanılanın iflâs masasına girer. Bu nedenle inanan, inanca olarak devrettiği mal varlığı değeri veya alacağı iflâs masasından ancak bir iflâs alacaklısı olarak alabilir. İnanan dilerse inanılanın borcunu masaya ödeyebilir; dilerse inanca işlem konusu malvarlığı değerinin iflâs idaresi tarafından paraya çevrilmesini bekleyebilir.

İnanca işlem konusunun iflâs idaresi tarafından paraya çevrilmesi, inananı diğer iflâs alacaklıları ile aynı duruma getirir. Yani diğer iflâs alacaklıları da inanca işlem konusunun paraya çevrilmesi neticesinde bu malvarlığı değerinden faydalanabilir⁴¹. Buna karşın iflâs tasfiyesi bakımından inanılanın iflâsı özellikle mülkiyetin veya alacağın devri şeklinde ortaya çıkan karma inanca işlemler bakımından farklı sonuçlar doğurmaya elverişlidir. Az önce de değindiğimiz üzere tam hak kazanımı teorisi gereğince inanca temlike konu şey, bir bütün olarak inanılanın malvarlığına dahil olur. Bu kabul, inananın inanca işleme konu şeyin masadan çıkarılmasını talep edebilmesinin önüne geçer. Bununla birlikte inanca işlemin sebebe bağlı olup olmaması, inananın işlem konusunu geri alabilmesi yönteminin farklılaşmasına sebep olur⁴².

⁴⁰ Özsunay, s. 201; Aydoğdu/Kahveci, s. 261.

⁴¹ Özsunay, s. 202-203.

⁴² Özsunay, s. 202-203.

Karma inançlı işlemlerde alacağın veya mülkiyetin teminat amacıyla temlik söz konusu olduğundan, inanan inanılana olan ve inançlı işlemin sebebini oluşturan borcunu iflâs masasına ödeyebilir. Eğer inançlı devir mücerret ise inanan bu yaptığı ödeme ile iflâs masasına dahil olan şeyin iadesini talep edebilir. Doktrinde mücerret inançlı işlemin bozucu şartla bağlı olarak gerçekleştirilmesi durumu, inançlı işlem konusunun inanana geçmesi bakımından ayrıca incelenmiş ve bu halde inananın çıkarma yetkisi olduğu savunulmuştur. Bu görüşe göre inananın borcu ödemesi bozucu şartın gerçekleşmesi sonucunu doğuracağından bu ihtimalde inananın işlem konusunun iflâs masasından çıkarma yetkisi doğar. İnançlı işlem bozucu şartla bağlı olarak gerçekleştirilmediyse, inanan alacağını ödemekle ancak iadeyi talep hakkına sahip olur. Ancak iflâsın açılması ile konusu para olmayan alacaklar para alacağına dönüşeceğinden (İİK m. 198) inançlı işlemin mülkiyet temlikine ilişkin olması halinde inanan, devredilen şeyin değerine denk bir para alacağını talep edebilir⁴³.

İnançlı işlem sebebe bağlı ise iflâs masasına ödeme yapıldığında borcun sebebi de ortadan kalkacağından mülkiyet yine inanana döner. İnanan dilerse borcu ödemediği teminat konusunun paraya çevrilmesini bekleyebilir⁴⁴.

Hukukumuzda taşınır ve taşınmazların devren kazanılmasında sebebe bağlılık ilkesi kabul edilmiştir⁴⁵. Bu bakımdan inançlı işlemin konusu bir taşınmaza ilişkin ise, inanan bu işlemin sebebini oluşturan borcunu iflâs idaresine ödediği takdirde, taşınmazın mülkiyeti kendisine dönecektir. Alacağın veya bir taşınırın inançlı işlemle temlik edilmesi durumunda da kanaatimizce inançlı işlemle teminat altına alınmış borcun ödenmesi halinde alacağın/taşınırın iflâs masasından çıkartılması gerekir. Farklı bir ifade ile inançlı işlemin temin ettiği borcun ödenmesi, işlem konusu taşınırın iflâs masasına dahil edilmesine engel olur.

⁴³ **Oftinger**, Systematischer Teil. N. 243; **Keller**, § 4 V 1 (**Özsunay**, s. 203'ten naklen).

⁴⁴ **Reymond**, s. 54; **Özsunay**, s. 202-203.

⁴⁵ Örneğin TMK m. 1015/I: "*Tescil, terkin ve değişiklik gibi tasarruf işlemlerinin yapılabilmesi, istemde bulunanın, tasarruf yetkisini ve hukuki sebebi belgelemiş olmasına bağlıdır...*"; TMK m. 716/I: "*Mülkiyetin kazanılmasına esas olacak bir hukuki sebebe dayanarak malikten mülkiyetin kendi adına tescilini istemek hususunda kişisel hakka sahip olan kimse, malikin kaçınması halinde hakimden, mülkiyetin hükmen geçirilmesini isteyebilir...*". Ayrıca bkz. **Akıpek/Akıntürk**, s. 98.

Bu genel açıklamalardan sonra iki önemli istisnaya da değinmek gerekir. Tahsil veya mahsup amacıyla yapılan cirolar bakımından İİK m. 188 doğrudan uygulama alanı bulur. İnanılan durumundaki müflise tahsil veya mahsup amacıyla ciro edilmiş emre veya hamiline yazılı senetlerin iflâs masasına dahil edilmeksizin, senedi tevdi eden “inanana” verilmesi mümkündür⁴⁶. Anılan hükmü TTK m. 688 ve 689’da yer alan düzenlemelerden ayırmak gerekir. Tahsil veya mahsup amacıyla verilmiş fakat TTK m. 688-689’da yer alan ibareleri (“bedeli tahsil içindir”, “vekâleten”, “bedeli teminatı”, “bedeli rehindir” vb.) taşımayan hamiline veya emre yazılı senetlerin de İİK m. 188 kapsamında inanana iadesi istenebilmelidir. Aksi kabul, İİK m.188 ile TTK m. 688-689’u birbirinin tekrarı haline getirir⁴⁷. Nitekim İİK m. 188’in uygulama alanı bulabilmesi için devreden inananın senedin sadece tahsil veya mahsup amacıyla verildiğini ispat etmesi gerekir⁴⁸.

İnançlı işlem konusunun inananın malvarlığından çıkarılmasına imkân tanıyan diğer istisna ise yukarıda da değindiğimiz vekâlet akdine ilişkin TBK m. 509 hükmünde yer almaktadır. Vekâlet ve vekâlet benzeri akdi ilişkiler kuran saf inanca işlemlerde TBK m. 509 hükmü, inananın iflâsı halinde inanana işlem konusunu masadan çıkarma imkanı tanıyan bir hükümdür⁴⁹. İsviçre Federal Mahkemesi bir kararında anılan hükmün net bir uygulamasına yer vermiştir. Bu karara konu işlem hukuki nitelik olarak idare amacıyla yapılan bir inanca devir özelliği göstermektedir. Anılan kararda (JdT 1974 I s. 588-595) malvarlığının terki suretiyle konkordato talep eden banka inanan olarak nitelendirilmiş, mevduat sahibi inananın durumu da buna göre çözümlenmiştir. Davacı-inanan, V. Bankasına, banka adına fakat kendi hesabına bir hesap açmış; bu hesaba 50000 Amerikan Doları yatırmıştır. Taraflar arasındaki inanca sözleşmesine göre V. Bankası bu mevduatı

⁴⁶ CR LP- Romy, Art. 201 LP §1; **Brustlein/Rambert**, Art. 201, N. 3; **Kuru**, s. 1214-1215; **Belgesay**, s. 77-78; **Berkin**, s. 220.

⁴⁷ **Reymond**, s. 55. Benzer şekilde Postacıoğlu da tahsil cirosunun senet metninden anlaşılmasının zorunlu olmadığı görüşündedir, **Postacıoğlu**, s. 139; **Berkin**, s. 223.

⁴⁸ **Postacıoğlu**, s. 139; **Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes**, s. 706; **Kuru**, s. 1214; **Üstündağ**, s. 84; **Jäger**; Art. 201, §4; **Brustlein/Rambert**, Art. 201, N. 5; **Özsunay**, s. 205.

⁴⁹ **Özsunay**, s. 206-207; aksi görüş için bkz. **Reymond**, s. 57.

yurtdışında bulunan bazı kişi ve kurumlar nezdinde işletecektir. Elde edilen faiz gelirleri, üç aylık dönem sonunda davacı-inananın V. Bankası nezdindeki hesabına yatacaktır. Banka, davacı-inanandan talimat almaktadır. Bankanın konkordato talep etmesi üzerine, hesap sahipleri kendi hesaplarının konkordato aktifinden çıkartılması için mahkemeye başvurmuşlardır. Federal Mahkeme, İİK m. 184 (İsv. İİK m. 197) uyarınca iflâs açıldığı zamanda müflisin haczi kabil bütün mallarının nerede bulunursa bulunsun bir masa teşkil edeceğini, İİK m. 188'de (İsv. İİK m. 201) buna bir istisna getirildiğini belirtmiştir. Bu istisna uyarınca “*Sırf bedelini tahsil etmek için yahut tayin edilen ilerideki bir tediye karşılık olarak müflise devredilmiş olan hâmiline veya emre muharrer senetleri devredenler geriye isteyebilir*”. Mahkeme, maddi hukuk anlamında bir diğer istisnanın da vekâlete ilişkin TBK m. 509/III'te (İsvBK m. 401) öngörüldüğünü; anılan hükme göre de vekâlet verenin, vekilin kendi adına ve vekâlet veren hesabına edinmiş olduğu **taşınır** eşyanın iflâs masasından ayrılarak kendisine verilmesini isteyebileceğini belirtmiştir. BK m. 509 daki iflâsa ilişkin bu hükmün konkordatoya da uygulanabileceğini savunan Yüksek Mahkeme, inançlı işlemin de vekâlet sözleşmesine ilişkin bazı karakteristik özellikleri taşıdığını, bu hükümlerin inançlı işleme uygulanmaması için pozitif hukuk bakımından bir engel olmadığını dile getirmiştir. Bununla beraber bankanın bilançosunda inançlı işlem sonucu kendisine tevdi edilen mevduatlara yer vermemesi, bunları kendi hesaplarından ayrı muhasebeleştirilmesi de, davacı -inanan ile V. Bankası arasındaki ilişkiyi net biçimde ortaya koymuş, üçüncü kişilerin bu şekilde davacı ile banka arasındaki ilişki hakkında yanlış kanaat edinmelerinin önüne geçilmiştir. Bu gerekçelerle Mahkeme, inançlı temliklerin konkordato masasından ayrılmasına karar vermiştir⁵⁰.

Anılan bu karara karşın Federal Mahkemenin, vekile inançlı işlemle devredilen taşınır veya alacağın İsvBK m. 401'e göre iflâs masasından

⁵⁰ JdT 1982 II 80; aynı yönde ATF 112 III 96; taşınırın İsvBK m. 401 hükmüne dayanılarak iflâs masasından ayrılacağı yönünde bkz. CR LP- **Romy**, Art. 197 LP §18, 21; **Jäger**, Art. 201, §4. Reymond da Federal Mahkemenin aynı yöndeki kararlarına yer vermiştir. Yazar idare amaçlı inançlı işlemler bakımından özellikle taşınır ve taşınmaz mallar bakımından bir ayırım yapmış, inananın sadece taşınır mallar yönünden talep hakkı olduğuna değinmiştir, **Reymond**, s. 55.

ayrılmayacağı yönünde kararlarına da rastlanmaktadır⁵¹. Nitekim İsviçre doktrininde de, inanılan/vekilin ancak kendi adına, vekalet veren hesabına edindiği taşınır veya alacak üzerinde vekilin iade talep edebileceği de savunulmaktadır. Farklı bir ifade ile inanan/vekalet veren ile inanılan/vekil arasındaki ilişkiye göre üçüncü kişi konumunda bulunan kişiden inanılanın/vekilin kendi adına fakat inanan/vekalet veren hesabına edindikleri, iflâs halinde inanılanın iflâs masasına dahil edilmez. İsvBK m. 401'in özellikle alacaklar bakımından uygulama alanı bulabilmesi, bu alacağın inanılanın/vekilin malvarlığından ayrılması, ayrı tutulması ve değerlendirilmesi halinde söz konusu olur⁵².

Kanaatimizce inanca ilişkin işlemlerin türü bakımından yapılacak ayırım, bu tartışmalara da ışık tutabilir. İdare amaçlı saf inanca ilişkin işlemlere vekâlet hükümlerinin uygulanması, TBK m. 509 (İsvBK m. 401/III) hükmünün uygulanmasını mümkün kılar. Nitekim değindiğimiz kararlarda da görüldüğü üzere iflâs halindeki inanılan/vekil (somut örnekte banka) inanılanın kendisine verdiği alacağı diğer alacaklardan ayırmış, kendi malvarlığına karıştırmamıştır. Her ne kadar inanca ilişkin işlemler bakımından tam hak teorisi kabul görse de, inanca ilişkin işlemin idare amacına yönelmesi halinde, kanaatimizce ortaya çıkan durum TBK m. 509 (İsvBK m. 401/III) uygulamasını mümkün kılmaktadır⁵³.

⁵¹ JdT II 1994, s. 5 (anılan kararda özellikle teminat amacıyla yapılan temlikler bakımından İsvBK m. 401'in uygulama alanı bulamayacağına ilişkin görüşlere de yer verilmiştir.).

⁵² **Gilliéron**, §1645; **Dallèves**, Effets, s. 17. Engel ise inanılan ve üçüncü kişinin inananın ayırma hakkını ortadan kaldıran sözleşmeler yapmalarına bir engel bulunmadığını belirtmişse de; inanca ilişkin işlemler bakımından İsvBK m. 401/III'ün uygulama alanı bulabileceği görüşüne daha yakındır, **Engel**, Pierre; Contrats de Droit Suisse, Traité des Contrats de la Partie Spéciale du Code des Obligations, de la Vente au Contrat de Société Simple, Articles 184 à 551 CO, Ainsi que Quelques Contrats Innommés, 2e Edition, Stämpfli Verlag AG, Bern 2000, s. 506-507.

⁵³ İşlem konusunun inanılanın malvarlığından ayrı olarak, örneğin inanan adına açılmış bir banka hesabında, tutulması nedeniyle TBK m. 509 (İsvBK m. 401/III)'un uygulanabileceği hususunda bkz. JdT 1975 II özellikle s. 127-128, bu yönde **Dallèves**, Effets, s. 17; aksi görüş için bkz. CR CO I- **Werro**, Art. 401, § 12.

D. İnançlı İşlemin İspatı

Yargıtay 05.02.1947 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararı⁵⁴,nda inanca işlemlerin ancak yazılı delille ispat edilebileceğini hükme bağlamış, 14. Hukuk Dairesi⁵⁵ ise daha yeni tarihli bir kararında yazılı delil olmasa dahi, inanca işlemlerin yemin gibi kesin delillerle de ispat edilebileceğine hükmetmiştir.

Genel kural kesin delille ispat olmakla beraber, inanca işlemlerin konu edildiği dava türü bakımından kanunda farklı bir ispat rejimi de benimsenmiş olabilir. Örneğin inanca işlemlerin sıklıkla konu edildiği tasarrufun iptali bakımından durum böyledir.

İnanca temliklerin iptal davası kapsamında ispatında her türlü delilden faydalanılabilir. Bu durum İİK m. 281/1'de düzenlenmesini bulan ve iptal davasında geçerli olan delillerin serbestçe değerlendirilmesi kuralının bir sonucudur. İnanca temliklerin iptal davasına konu edilmesi durumunda yürütülecek ispat faaliyeti, inanca işlemlerin ancak kesin delille ispat edilmesi kuralı ile çelişki de oluşturmaz. Yargıtay'ın az önce değindiğimiz bu kararları ile iptal davası bakımından hâkim olan delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesi, iptal davasının konusu dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Zira iptal davası, inanca işlemin hükümsüzlüğünü konu edinmez. İptal davasında inanca işlem ile alınanın iadesi talep edilemez. Bu dava inanca işlem ile üçüncü kişiye devredilen malvarlığı değeri üzerinde cebri icra hakkı tanınması talebinden ibarettir. Bu bakımdan ispata konu vakia, borçlu ile üçüncü kişi arasında inanca işlem ilişkisinin bulunduğu değil; bu işlemin kanunda tanımlandığı biçimde iptale tabi olduğudur.

İflâs masasına dahil olan bir malvarlığı değerinin inanca işlemin konusunu oluşturduğu da YİBK ışığında ispata muhtaç olacaktır. Özellikle TBK m. 509/III veya İİK m. 188'de düzenlenmesini bulan ihtimallerde inanca işlemin diğer tarafı, müflis taraf elinde bulunan değer inanca işlem ile müflise geçtiğini kesin delille ispatlamalıdır.

⁵⁴ YİBGK, E. 1945/20, K. 1947/6, T. 05.02.1947.

⁵⁵ 14. HD, E. 2009/7747, K. 2009/9880, T. 28.09.2009.

SONUÇ

Çalışmamızda değindiğimiz ve kanunda yer verilen istisnalar dışında inanca işlemde iflâs halinde akıbetine ilişkin olarak vardığımız sonuçları, şu şekilde belirleyebiliriz:

1. Vekâlet hükümlerinin uygulama alanı bulacağı saf inanca işlemlerde İnananın iflâsı halinde, inananın alacaklılarının inanılanın malvarlığına el atıp atamayacakları önem taşır. İnananın alacaklılarının el atabileceği inanılanın malvarlığı değeri, inanca işleminden doğan iade borcu ile sınırlıdır. Buna bağlı olarak inanca işlem ile inananın malvarlığından çıkan değer, iflâs masasına dahil edilerek inananın alacaklılarının tatminine yönlendirilmelidir. İflâs masasına dahil edilmesi gereken kısım inanca sözleşmesinin sona ermesi sonucunu doğuracak iadenin konusu olan kısımdır. İnanılana geçirilen malvarlığı değerlerine, inananın alacakları tarafından doğrudan başvurulabilir.
2. Çoğunlukla teminat sağlama amacıyla yapılan karma inanca işlemlerde ise inananın iflâsı halinde temlik edilen taşınırın iflâs masasına, inanılanın rüçhan hakkı baki kalmak üzere verilmesi ve paraya çevirme işlemlerinin iflâs idaresi tarafından gerçekleştirilmesi gerekir. Aksi halde inanca temlik şeklinde gerçekleştirilen taşınır rehinleri, diğer rehinlere göre haksız biçimde avantajlı hale gelir. Temlik edilen mülkiyet bir taşınmaza aitse, inananın alacaklılarının, inanılanın malvarlığına doğrudan el atması, vekâlet hükümleri kapsamında mümkün olmayacaktır. Bu noktada tasarrufun iptali davası fonksiyon gösterir.
3. İnanılanın iflâsı halinde karma inanca işlemlerde, inanca işlemin konusu bir taşınmaza ilişkin ise, inanan bu işlemin sebebini oluşturan borcunu iflâs idaresine ödediği takdirde, taşınmazın mülkiyeti kendisine dönecektir. Alacağın veya bir taşınırın inanca işlemle temlik edilmesi durumunda da kanaatimizce inanca işlemle teminat altına alınmış borcun ödenmesi halinde alacağın/taşınırın iflâs masasından çıkartılması gerekir.
4. İdare amaçlı saf inanca işlemlerde taşınırlar ve alacaklar bakımından TBK m. 509/III hükmü gereğince inanca işlem konusu iflâs masasından ayrılabilir.

Kaynakça

- Akipek**, Jale G./**Akıntürk**, Turgut; Eşya Hukuku, İstanbul 2009.
- Akkaya**, Tolga; “Alacaklıdan Mal Kaçırmaya Yönelik Muvazaalı Tasarrufların İcra ve İflâs Kanunu’nda Düzenlenen İptal Davasına Konu Olup Olamayacağı Sorunu”, MİHDER, 2006/3, s. 661-684.
- Ayanoğlu Morali**, Ahu; Mülkiyet Hakkının Teminat Amaçlı Devrine Yönelik İnançlı İşlemler, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2006.
- Aydıncık**, Şirin; Bir İnançlı İşlem Türü Olarak Alacağın Teminat Amacıyla Temliki, İÜHFD C. LXIV, S. 1, s. 131-194.
- Aydoğdu**, Murat/**Kahveci**, Nalan; Türk Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, İzmir 2013.
- Belgesay**, M. Reşit; İcra ve İflâs Hukuku I, Sentetik Bölüm, İkinci Cilt, Konkordato-İflâs-İptal Davası-Tahliye, İkinci Basım, İstanbul 1953.
- Berkin**, Necmettin M.; İflâs Hukuku, 4. Bası, İstanbul 1972.
- Brustlein A./Rambert P.**; Commentaire de la Loi Fédérale sur la Poursuite pour Dettes et la Faillite, Lausanne 1892.
- Commentaire Romande**, Poursuite et Faillite, Commentaire de la Loi Fédérale sur la Poursuite Pour Dettes et la Faillite ainsi que des Articles 166 à 175 de la Loi Fédérale sur le Droit International Privé, Helbing&Lichtenhahn, 2005.
- Commentaire Romande**, Code des Obligations I, 2003 (CR CO I).
- Dallèves**, Louis; Faillite et Concordat, La LP Révisée, CEDIDAC 35, Lausanne 1997, s. 117-145.
- Dallèves**, Louis; Les Effets de la Faillite sur les Contrats, FJS, 1003a, Genève 1987. (Anılış: «Effets»)
- Eigenmann**, Antoine; L’Effectivité des Suretés Mobilières, Arbeiten aus dem Juristischen Seminar der Universität Freiburg Schweiz/Travaux de la Faculté de Droit de l’Université de Fribourg (AISUF) Band/Nr. 206.
- Engel**, Pierre; Contrats de Droit Suisse, Traité des Contrats de la Partie Spéciale du Code des Obligations, de la Vente au Contrat de Société Simple, Articles 184 à 551 CO, Ainsi que Quelques Contrats Innommés, 2e Edition, Stämpfli Verlag AG, Bern 2000

- Eren**, Fikret; Mülkiyet Hukuku, Ankara 2011.
- Esener**, Turhan; Teminatı İstihdaf Eden Temlik Tasarruflar, AÜHFD, Yıl: 1952, C.9, S. 3-4, s. 376-383.
- Favre**, Antoine; Droit des Poursuites, 2e Edition, Fribourg 1967.
- Gilliéron**, Pierre-Robert; Poursuite pour Dettes, Faillite et Concordat, 4e Edition, 2005.
- Gürdoğan**, Burhan; İcra Hukuku Dersleri, Ankara 1970.
- Helvacı**, İlhan; Eski Medeni Kanunumuzla Karşılaştırmalı Olarak Türk Medeni Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan İpotek Hakkı, İstanbul 2008.
- İnal**, Tamer; İflâs ile İpso Jure Son Bulmayan Sözleşmeler, İnan Kıraç'a Armağan, İstanbul 1995, s. 95-105.
- Jäger**, Charles; Commentaire de la Loi Fédérale sur la Poursuite pour Dettes et la Faillite, Tome I-II-III, Edition Française par Robert Petitmermet et Henry Bovay, 1920.
- Kılıçoğlu**, Ahmet; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Genişletilmiş 15. Bası, Ankara 2012.
- Kuntalp**, Erden; Lex Commisoria Yasağı Kavramı, Koşulları ve Uygulama Alanı, İnan Kıraç'a Armağan, İstanbul 1995, s. 151-162.
- Kurt**, Fatma; Lex Commisoria (Mülküne Geçirme Yasağı) -Amacı, Kapsamı ve Alacaklıya Rehinli Malı Özel Yollardan Paraya Çevirme Yetkisi Verilmesi ile İlişkisi- Yasakların Sorgulanması ve Sınırlandırılması Önerisi, İBD, C. 82, S. 1, Yıl: 2008, s. 129-154.
- Kuru**, Baki; İcra ve İflâs Hukuku El Kitabı, 2. Baskı, Ankara 2013.
- Oğuz**, Arzu; Roma ve Türk Hukukunda İnançlı İşlem ve Vekâlet Sözleşmelerinin Karşılaştırılması, AÜHFD, C. 41, S. 1-4, 1989-1990, s. 225-284.
- Oğuzman**, M. Kemal/Öz, M. Turgut; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 10. Baskı, C. I, İstanbul 2012.
- Oğuzman**, M. Kemal/Seliçi, Özer/Oktay-Özdemir, Saibe; Eşya Hukuku, 13. Bası, İstanbul 2011.

- Oktay Özdemir**, Saibe; Teminat Amaçlı Mülkiyet Devri Sözleşmeleri; MÖHUK Bülteni, Prof. Dr. Aysel Çelikel'e Armağan, İstanbul 1999-2000, s. 657-683.
- Özsunay**, Ergun; Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta İnançlı Muameleler, İstanbul 1968.
- Pekcanitez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Sungurtekin Özkan**, Meral/**Özekes**, Muhammet; İcra ve İflâs Hukuku, 11. Baskı, Ankara 2013.
- Postacıoğlu İlhan E.**; İflâs Hukuku İlkeleri, C. I: İflâs, İstanbul 1978.
- Postacıoğlu**, İlhan E.; İcra Hukuku Esasları, Güncelleştirilmiş Genişletilmiş 5. Bası (5. Basıya Hazırlayan Av. Sümer Altay) İstanbul 2010. (Anılış: "İcra")
- Reymond**, Claude; Essai sur La nature et Les Limites de l'Acte Fiduciaire, Montreux 1948.
- Sandoz**, Claude; De L'Effet De La Faillite Sur Les Procès Du Débiteur, Thèse de Licence et de Doctorat Présentée a la Faculté de Droit de l'Université de Lausanne, Lausanne 1938.
- Sarı**, Suat; Alacaklıya Rehni Paraya Çevirme Yetkisi Verilmesi, Legal HD, Şubat 2007, Y. 5, S. 50, s. 405-425.
- Şafak**, Ali; Teminat Amaçlı Alacağın Temliki, İstanbul 2011.
- Tekinay**, Selahattin Sulhi/**Akman**, Sermet/**Burcuoğlu**, Haluk/**Altop**, Atilla; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, İstanbul 1993.
- Thévenoz**, Luc; La Fiducie, Cendrillon du Droit Suisse, RDS (ZSR) 1995/II, s. 275.
- Umar**, Bilge; Türk İcra İflâs Hukukunda İptal Davası, İstanbul 1963.
- Uygur**, Atiye B.; Teminat Amaçlı İnançlı İşlemler, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.X, S. 1, 2 Y. 2006, s. 171-195.
- Üstündağ**, Saim; İflâs Hukuku (İflâs, Konkordato, İptal Davaları), Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 8. Bası, İstanbul 2009.
- Yavuz**, Nihat; Alacaklılardan Mal Kaçırma Amacı ile Yapılan İşlemlerin Hukuken Nitelendirilmesi Sorunu, YD, Ocak-Nisan 1986, C. 12, S. 1-2, s. 101-107.
- Yung**, Walter; Simulation, Fiducie et Fraude à La Loi, Mélanges Georges Sauser-Hall, Neuchâtel 1952, s. 139-161.